

Boekbespreking Kunst(educatie) om de kunst?

Folkert Haanstra

Winner, E., T. Goldstein en
S. Vincent-Lancrin (2013)
Art for art's sake?
The impact of arts education.
Parijs: OECD.
[http://dx.doi.org/10.1787/
9789264180789-en](http://dx.doi.org/10.1787/9789264180789-en)
Prijs: € 25,- (print)/€ 17,- (e-book)

Vanwege hun wankelende positie in het onderwijs legitimeren de kunstvakken zich vaak met buiten de kunsten gelegen, instrumentele effecten. Die gewenste effecten veranderen met de tijd. De laatste jaren worden neuropsychologische argumenten gebruikt, zoals 'kunst is goed voor de hersenen'. Sommige legitimeringen beleven een comeback. Zo was creativiteitsontwikkeling in de jaren zeventig van de vorige eeuw een belangrijk argument voor kunsteducatie (de 'creatieve vakken') en is dat nu weer zo. Ging het toen om persoonlijke groei, nu gaat het om de economisch belangrijke *skills for innovation*. Dat is ook de reden dat de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) geïnteresseerd is in de effecten van kunsteducatie op dergelijke vaardigheden. En omdat de OESO *evidence-based* beleid nastreeft, is opdracht gegeven voor een reviewstudie van het onderzoek naar de instrumentele effecten van de kunstvakken. De resultaten ervan zijn gepubliceerd in het rapport *Art for art's sake? The impact of arts education*. De studie beslaat onderzoek naar beeldende kunst, dans, muziek, theater en kunsteducatie (zonder specificatie van de kunstdisciplines). Het gaat om 510 uitkomsten van onderzoek naar 39 verschillende effecten, zoals op taal, wiskunde, algemene intelligentie, geheugenfuncties en ruimtelijk inzicht, op creativiteit en op sociale vaardigheden, zoals regulatie van emoties en empathie.

De studie bouwt voort op de resultaten van het Review of Arts Education Project (REAP) uit 2000. Evenals toen is de conclusie dat veel transfereffecten (het kunnen toepassen van het geleerde in andere contexten en in ander

gedrag) niet of nog niet overtuigend zijn aangetoond. Dat geldt bijvoorbeeld voor het effect op algemene creativiteit, althans zoals gemeten met creativiteitstests. Effecten die wel zijn aangetoond betreffen vooral *near transfer*: toepassingen in sterk verwante contexten. Dus een effect van theatereducatie op taalvaardigheid, van muziek op luistervaardigheid en gehoor en van beeldende vakken op het observeren van wetenschappelijke beelden. Een effect dat men *far transfer* kan noemen is dat van muziekbeoefening op intelligentie en algemene leerprestaties. De uitkomsten op dit gebied betreffen trouwens alleen de klassieke muziek. Een mogelijke verklaring voor het effect is dat het leren bespelen van een instrument en noten leren lezen discipline, aandacht en concentratie vereisen en dat deze leerdiscipline ook op andere gebieden wordt ingezet.

Beleidsmakers en kunsteducatoren die een bijdrage willen leveren aan het legitimeringsdebat, doen er goed aan het OESO-rapport eerst te bestuderen. Het geeft een breed overzicht van mogelijke effecten en laat zien welke daarvan aangetoond zijn. Het waarschuwt ook voor te snelle conclusies op basis van positieve resultaten. Daarbij gaat het vaak om correlatief en niet om experimenteel onderzoek. Positieve uitkomsten betekenen dan nog niet dat causale verbanden zijn aangetoond, hoewel dat in de hitte van de discussie soms gemakshalve vergeten wordt. Maar er zijn wel enkele kanttekeningen bij de reviewstudie te maken.

Turven versus statistische integratie

Het REAP-project uit 2000 was niet alleen door zijn omvang een mijl-

paal in het debat over de legiti-
mering van de kunsteducatie,
maar zeker ook door de gebruikte
methode van het samenvatten van
onderzoeksresultaten, de meta-
analyse, dat wil zeggen de statis-
tische integratie van uitkomsten
van onderzoek tot een gemiddelde
effectgrootte. Meta-analyse als
manier om onderzoeksresultaten
samen te vatten is een grote stap
vooruit vergeleken bij de traditio-
nele *narrative review*. Die volstaat
met het simpele tellen van positieve
en negatieve resultaten. Dat turven
van onderzoek, zonder rekening te
houden met effectgrootte, kan
makkelijk tot verkeerde conclusies
leiden. Maar het doen van meta-
analyses is bewerkelijk en het ont-
brak aan tijd en middelen om die
methode opnieuw toe te passen.
Onderzoek naar soorten effecten
die in REAP buiten beschouwing
waren gelaten en onderzoek naar
al eerder samengevatte effecten
van na 2000, zijn weer op traditio-
nele manier beschreven. Het
resultaat is een ongelukkige mix
van de oude meta-analyses van
REAP en het turven van het andere
onderzoek. Het roept de vraag op of
de conclusie over bijvoorbeeld het
effect van muziek op intelligentie
ook standhoudt bij een meta-
analyse.

Onderzoeksgenda

Het antwoord dat het rapport geeft
op de vraag in de titel: 'art for art's
sake?' is niet eenduidig. Dat blijkt
onder andere uit de aanbevelingen
voor vervolgonderzoek. Het rapport
is terecht kritisch over veel van het
bestaande onderzoek. Dat is te
weinig theoriegestuurd: men ver-
wacht effecten zonder uit te gaan
van een plausibele theoretische
onderbouwing van die verwachting.
Bovendien zijn de meetinstrumenten

vaak ontoereikend en schiet het
methodisch te kort. De auteurs
doen tal van aanbevelingen om
het onderzoek naar instrumentele
effecten te verbeteren en komen
tot een flinke lijst van onderzoek-
prioriteiten op dit gebied. Daarom
komt het als een verrassing dat ze
aan het eind van het rapport
benadrukken dat kunsteducatie
uiteindelijk niet instrumenteel
gelegitimeerd moet worden: 'The
arts have been in existence since
the earliest humans, are parts of
all cultures, and are a major domain
of human experience (...). In that
respect, they are important in their
own rights for education' (p. 256).
Voor wie deze slotconclusie onder-
schrijft – en ik ben het er van harte
mee eens – zien de onderzoek-
prioriteiten in de kunsteducatie er
heel anders uit. Het beperkte budget
zou niet moeten gaan naar nieuwe
transferstudies, maar naar onder-
zoek dat gericht is op verbetering
van onderwijs in kunstzinnige kennis
en vaardigheden. In de landelijke
onderzoeksgenda cultuureducatie
die het Landelijk Kennisinstituut
Cultuureducatie en Amateurkunst
(LKCA) opstelt, zou dergelijk
onderzoek ter verbetering van de
kwaliteit van de kunstvakken een
belangrijke plaats moeten krijgen.

L'art pour l'art?

De titel van het rapport verwijst,
misschien als lichte provocatie, naar
de 19de-eeuwse opvatting dat ware
kunst geen enkele functie buiten de
kunst zelf vervult. Het is echter de
vraag of wat de auteurs als kunst-
intrinsieke functies bestempelen,
dat wel zijn: 'Students who gain
mastery in an art form may discover
their life's work or their life's
passion. But for all children, the
arts allow a different way of under-
standing than the sciences and

other academic subjects. Because
they are an arena without right and
wrong answers, they free students
to explore and experiment. They are
also a place to introspect and find
personal meaning' (p. 256).

Je zou hieruit kunnen conclu-
deren dat die intrinsieke waarden
toch op een of andere manier
instrumenteel zijn. Daarom vinden
sommigen het onderscheid instru-
menteel-intrinsiek een valse tegen-
stelling, die we maar niet meer
moeten gebruiken. Het gaat inder-
daad om een relatief onderscheid,
maar om alle gewenste effecten
van kunsteducatie instrumenteel
te noemen is niet verhelderend.
Het inzetten van kunst(educatie)
in directe relatie met de unieke
manieren van kennen en kunnen
die de kunstken vertegenwoordigen,
is anders dan het inzetten ervan
waarbij die band niet meer bestaat,
zoals bij het bevorderen van leer-
prestaties in wiskunde of het
verhogen van de intelligentie-
quotiënt. De filosoof Nelson
Goodman verwoordt die intrinsieke
functie van kunsteducatie het
mooist: 'How works of art, and
through them our worlds, may be
comprehended and created must
be part of basic education for the
millions of us who will never be
artists of any kind. Why? Because
this will equip us better for survival
and success? Rather, because
advancement of the understanding
is what makes survival and success
worthwhile' (Goodman 1984, 150).

Literatuur

- Goodman, N. (1984) *Of mind and other matters*. Cambridge: Harvard University Press.
- Winner, E. en L. Hetland (eds.) (2000) 'The arts and academic improvement: what the evidence shows'. In: *The Journal of Aesthetic Education*, jrg. 34, nr. 3/4.